

postavljena u Muzeju grada Trogira 8.-22. srpnja 1996. godine, a realizirale su je djelatnice Muzeja mr. Fani Cega, ravnateljica, i Danka Radić, prof., kustosica.

Summary:

Thirty years of The museum of the town Trogir (1966 - 1996)

Fani Cega

The beginning of the museum activity in Trogir we can already find in 15th century when the only activity was the collecting of the antic fragments. The end of 19th century was the beginning of the change because there are some people-enthusiasts, who are beginning to gather the stone fragments into the collection and place them at one place. Some of the places are: The city loge, The church of St. Barbara and The church of St. Ivan Baptist. After The Second World War the collection was moved to the monastery of St. Dominik where it had stayed until 1987. Then was moved to its final place The museum of the town Trogir

The museum of the town Trogir was founded on the 10th of July 1963 and was opened for the public on 9th of May 1966. In over 30 years of the existing on one place, the museum has improved so much in its archeological, cultural, history and ethnographic collections, as well as in the gallery of paintings of Cata Dujšin Ribar and library Garagnin-Fanfogna.

The museum cooperated with The literary circle from Split and the return of this co-operation was great business publishing. They announced the books of many authors from Trogir, monographs, wall calendars and postcards with the Trogir motives. The museum in Trogir had the main role in jobs connected with project of The historical studies of park Garagnin-Fanfogna.

Special attention we have to give to the participating in the organization of international scientific meeting The skilled artisan Radovan and his ages.

During the war, although the permanent exhibition was deposit, the museum didn't stop with the work.

For thirty years of the existing, in spite of some problems, the personnel of the museum have taken care with the same enthusiasm about the museum and the whole town.

“RADOVAN” DRUŠTVO ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA TROGIRA

Danka Radić

Muzej grada Trogira

Trogir

Na poticaj nekolicine trogirskih intelektualaca, s dr. don Ivanom Delalleom i Rokom Slade Šilović na čelu, 30. prosinca 1928. godine osnovano je u Trogiru Hrvatsko kulturno društvo za sabiranje i čuvanje starina “Radovan”, sa svrhom pružavanja i zaštite spomeničke baštine, kojemu je bio zadatak da što širi krug ljudi angažira na skupljanju i čuvanju spomenika kulture. I zaista, možemo s ponosom reći da je “Radovan” imao važnu ulogu na proširenju interesa ne samo za čuvanje starina već i na interesu za proučavanje domaće povijesti. Njegovom zaslugom, financijskom i moralnom potporom, 1931. godine obnovljena je starohrvatska bazilika sv. Barbare, a u proljeće 1938. stavljen je krov i obnovljeno pročelje crkve sv. Ivana Krstitelja. Društvo se trudilo učiniti što više na zaštiti grada i njegovih spomenika, obilježavalo je značajne obljetnice u bogatoj trogirskoj povijesti itd. Iako su se uz to i pojedini vrsni stručnjaci bavili proučavanjem spomenika, sve to nije bilo dostatno za njegovu širu zaštitu. Zbog rata, a kasnije i poratnih prilika Društvo se je ugasilo, kao i ostala naša društva, a Trogir je sve više bio prepušten sam sebi i svojim skromnim financijskim sredstvima.*1

Potreba za osnivanjem društva ovakvog profila ponovno se javlja kada stanovnicima Trogira i okolice postaje jasno da im predstoji potpuna katastrofa na polju privrednog, kulturnog i ekološkog razvitka.*2 Zbog toga i zbog uistinu alarmantnog stanja neprocijenjivo vrijedne spomeničke baštine Trogira, 1987. godine radna grupa za izradu prijedloga akcija i mjera na zaštiti i revitalizaciji graditeljskog naslijeđa u sastavu: dr. Ivo Babić, mr. Stanko Geić, Branko Škokić, dipl. iur., Josip Miliša, prof., uz postojeće institucije koje su djelovale na zaštiti spomenika na lokalnom, regionalnom i republičkom planu, predlaže osnutak Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture.*3 Odbora za zaštitu i obnovu graditeljskog naslijeđa,*4 te Društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira, koje bi djelovalo na neprestanom razvijanju društvene svijesti o očuvanju baštine.

Inicijativni odbor za osnivanje Društva prijatelja trogirskih starina u sastavu: Ante Svalina (pok.), Ivo Babić, Marko Dukan, Josip Miliša, Kolja Šantić, Jure Mihovilović, Marin Katalinić, Tonči Frana (predsjednik Inicijativnog odbora), Mirko Slade Šilović (pok.), Anka Vukman i Ivo Tironi, sastao se prvi put u ožujku 1988. godine. Osnivačka skupština održana je već 28. travnja 1988. godine, te je donesen Statut Društva. Izabrano je predsjedništvo u sastavu: Ante Svalina, Ivo Babić, Danka Radić, Mirko Slade Šilović, Ivo Kandija, Špiro Hrabar, Tonči Guina Beata. Ante Svalina imenovan je predsjednikom Društva, Ivo Kandija zamjenikom predsjednika, a Danka Radić tajnicom. Počasnim članom proglašen je

akademik Cvito Fisković. Društvo je dobilo i svoje ime Društvo za zaštitu kulturnih dobara Trogira.

Od tada društvo stalno djeluje i organizira razna predavanja, izložbe, predstavlja knjige, sudjeluje u organizaciji znanstvenih skupova, upozorava na štetne utjecaje što ih povijesnoj jezgri nanose buka i krivo locirana zračna luka, surađuje s kulturnim i znanstvenim ustanovama itd.

Iste godine kad je i osnovano, 10. listopada 1988. Društvo organizira promociju knjige dr. Mihe Barade Trogirski spomenici.*5 U Galeriji Cate Dujšin - Ribar. Knjigu su promovirali prof. dr. Antun Cvitanić, prof. dr. Marin Berket i prof. Nevenka Bezić Božanić. Budući da elaborat o potrebi osnutka Zavoda za zaštitu spomenika kulture upućen Ministarstvu kulture nije uzet u razmatranje, a uviđajući probleme zaštite spomenika kulture u Trogiru, Društvo predlaže i preporučuje zaposlenje jednog stručnjaka, referenta za staru jezgru jer ne postoji posebna ustanova niti osoba kojoj bi isključiva briga bila zaštita i rehabilitacija vrijedne graditeljske baštine, kojom obiluje naš grad.

Društvo je u više navrata interveniralo da se poprave pločnici u staroj jezgri, od prometa rastereti stara jezgra. Od osnutka pa do danas u suradnji s konzervatorima, arhitektima i umjetnicima radi na izradbi Uredbe o isticanju reklama.

Želeći proširiti svijest o vrijednosti kulturne baštine šireg sloja građana Trogira, 15. lipnja 1989. Društvo organizira predavanje mr. Vanje Kovačić Novija arheološka istraživanja u Trogirau. Arheološka istraživanja u prizemlju kuća u Trogiru velik su doprinos poznavanju najstarije prošlosti, a posebno se množi muzejska grada, bezbroj nađenih predmeta, koji su značajni i pojedinačno, a koji će uskoro biti pristupačni u Muzeju grada Trogira.

Društvo u svoje aktivnosti ubraja i obilježavanje ličnosti i djela iz kulturne povijesti Trogira. Budući da je povijest Trogira posebno zadužio svojim višegodišnjim radom i marljivim istraživanjima akademik Miho Barada,*6 na 100. obljetnicu njegova rođenja Društvo podiže spomen-ploču na njegovoj rodnoj kući u Segetu Donjemu 27. listopada 1989. godine. Gospođa Nevenka Bezić Božanić evocirala je uspomene na rad dr. Mihe Barade. Iste godine u prosincu Mirko Slade Šilović promovirao je vodič dr. Ive Babića Trogirska katedrala.*7

Godine 1990. Društvo se priključilo organizaciji međunarodnog znanstvenog skupa Majstor Radovan i njegovo doba u povodu 750. obljetnice Radovanova portala u Trogiru.

Zbog teške bolesti predsjednika Društva, 15. ožujka 1991. godine Društvo bira novog predsjednika, akademskog kipara Matka Mijića. Na našu veliku žalost bivši predsjednik Ante Svalina preminuo je u studenome iste godine.

Priključivši se organizaciji znanstvenog skupa Ivan Duknović i njegovo doba, u sklopu 550. obljetnice rođenja Ivana Duknovića, Društvo je organiziralo javno predstavljanje knjige akademika Cvite Fiskovića Ivan Duknović - Ioannes Dalmata - U domovini. Knjigu u izdanje splitskoga Književnoga kruga promovirao je mr. Joško Belamarić.

Zajedno s ogranakom Matice hrvatske Trogir tijekom 1991. godine priredili smo prodajnu izložbu slika trogirskih autora, pod zajed-

ničkim naslovom Dobro je činiti dobro - Za Vukovar. Prihod od prodaje slika bio je namijenjen za pomoć Vukovaru. Budući da tijekom 1991. i 1992. godine Fond za kulturu općine Trogir nije imao razumijevanja za djelatnost društva (s obrazloženjem da nikad nije čuo za postojanje ovog Društva), a i zbog ratnih prilika, Društvo je ostalo bez izvora financiranja. To je razlog zbog kojeg tijekom 1991. i 1992. godine Društvo nije aktivnije djelovalo. S aktivnijim radom Društvo nastavlja u 1993. i 1994. godini, i to posebno zahvaljujući pomoći i razumijevanju Poglavarstva grada Trogira.

S obzirom na alarmantno stanje vezano uza štete što ih povijesnoj jezgri Trogira i njenim stanovnicima nanosi krivo locirana splitska zračna luka, u 1994. godini Društvo usmjerava svoju djelatnost na pokretanje postupka kod nadležnih institucija da se gradu osigura ekološka renta kao naknada za štetne utjecaje obližnje splitske zračne luke.*8 U svezi s time Društvo je izradilo Promemoriju o ekološkoj renti.*9

Saznavši iz tiska o namjeri gradnje termoelektrane na otoku Čiovu, početkom 1995. godine Društvo diže glas protiv gradnje termoelektrane. Otvoreno pismo "Radovana" Društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira, pod naslovom Novi naraštaji znaju o zagadivanju, upućeno Slobodnoj Dalmaciji, tiskano je 28. veljače 1995. godine.*10

U suradnji s Muzejom grada Trogira i Maticom hrvatskom ogranak Trogir, Društvo inicira skidanje četiriju skulptura svetaca postavljenih na vrhu zvonika Katedrale, koje su izvorno bile namijenjene za kapelu sv. Ivana Trogirskoga.*11 Skulpture su djelo Alessandra Vittorija, najvećeg kipara druge polovice XVI. stoljeća.

Povod okruglog stola Park Garagnin Fanfogna, koje je društvo organiziralo 31. ožujka 1995., bila je akcija Vukovarske baštine - čišćenje parka Garagnin-Fanfogna. Skupu su bili prisutni razni stručnjaci iz Splita, arhitekti povjesničari umjetnosti, ing. hortikulture, primjerice, dr. Stanko Piplović, dipl. ing. Dražen Grgurević, dr. Zdeslav Perković, Ivna Bučan, predsjednica PPP "Lijepa naša", Brigita Milan Stude, voditeljica Odbora za spomenike prirode pri Društvu "Bijaći" i drugi. Spriječena je potpuna devastacija i otvaranje parka. Zaključeno je kako treba postaviti željeznu ogradu, a noću zatvarati vrata i uposliti čuvara.

Župni ured Gospe od Anđela već u nekoliko navrata tražio je proširenje župne crkve, i to na površini na kojoj je u XIX. stoljeću bilo gradsko groblje. Glavno povjerenstvo Državne uprave za zaštitu spomenika Split, uvažavajući sve razloge da se preuredi crkva Gospe od Anđela, smatra kako nije moguće preokrojiti spomenutu crkvu i njenu okolicu da se ne naruši izuzetno slikovita i vrijedna barokna cjelina, pa predlaže gradnju novog Pastoralnog centra na nekoj drugoj lokaciji. Međutim, župni ured ne prihvaća i ne uvažava mišljenje konzervatora, pribavlja mišljenje meritornih političkih stranaka.*12 Iz dnevnog tiska saznajemo da Župni ured Gospe od Anđela namjerava bagerima porušiti crkvu Gospe od Anđela i na istome mjestu graditi novu. Zbog toga 27. travnja 1995. Društvo organizira okrugli stol Crkva Gospe od Anđela, na kojem se uz nazočnost stručnjaka konzervatora, djelatnika Državne uprave za zaštitu prirodne i kulturne baštine Split, povjes-

ničara umjetnosti, predstavnika Župnog ureda Gospe od Andela i građana Trogira donosi zaključak da bi novi Pastoralni centar trebalo graditi na novoj lokaciji.

Objekt na Pantanu kod Trogira po svojim stilskim obilježjima, po složenosti funkcija i privrednoj važnosti najznačajniji je spomenik te vrste na istočnoj obali Jadrana. Istodobno, po očuvanosti unutrašnjih mlinskih uređaja sklop na Pantanu jedan je od posve rijetkih "čuvara drevne tehnike" - objekt svojevrsne paleo-industrijske arheologije. Osim povijesne vrijednosti, Pantan ima i prirodnu vrijednost jer je jedno od rijetkih močvarnih područja na istočnoj strani Jadrana, te je dragocjen prirodni ekosustav, koji je, na žalost, zbog nedovoljne skrbi ugrožen ljudskim aktivnostima.

Priključujući se obljetnici - Godini zaštite Planeta, 16. lipnja 1995. održano je predavanje Zelena ljepotica Pantana. Predavači su bili dr. Tomislav Zvonarić, dr. Guido Piasevoli i dr. Ivo Babić, a predložili su pokretanje inicijative da se, osim Mlinica kao

Trogira, a veliku podršku pružio je i Gradski odbor za bolesti ovisnosti Trogira. Joško Ćurković, magistar umjetničke fotografije, priredio je šokantnu multimedijску prezentaciju.*15 Na glavnom gradskom trgu i u atriju Muzeja grada Trogira priređena je projekcija dijapozitiva praćena glazbom, ali i zvučnim snimkama buke zrakoplova, automobila i motociklista. U atriju Muzeja grada Trogira hrpe smeća bile su razbacane po podu. Sa stropa lijevala je svojevrsna kiša, pravi pljusak crveno obojenih injekcija, obješenih na najlonskim nitima. Na velikim plastičnim plahtama posjetitelji su ispisivali grafite ponuđenim im sprejevima. Projekcija i izložba - instalacija u atriju Muzeja grada Trogira imala je velikog odjeka u medijima.

U listopadu je održana Izborna skupština Društva, pa je uz Odluku o izmjenama i dopunama Statuta izvršen i novi izbor tijela Društva, te je za predsjednicu izabrana prof. Danka Radić, za zamjenika predsjednika Špiro Hrabar, a za tajnika Ivo Tironi. Društvu

za zaštitu kulturnih dobara Trogira pridodano je ime "Radovan" po uzoru na ono staro, koje je bilo osnovano daleke 1928.

godine.*16 Pored suradnje sa školama na području Trogira i s ostalim ustanovama, posebno s PPP-om "Lijepa naša", ogranak Trogir i Državnom upravom za zaštitu prirodne i kulturne baštine u Splitu, posredstvom medija i tiska i dalje smo upozoravali na štetnost buke na spomeničku cjelinu grada kako bismo namaknuli ekološku rentu kao naknadu za štetne utjecaje što ih donosi obližnja zračna luka.

Izložba i predstavljanje knjige "Trogirska slikarska baština"

spomenik kulture, i okoliš uvrsti u spomenik prirode. Već nekoliko godina, zajedno s PPP-om "Lijepa naša" ogranak Trogir i Poglavarstvom grada Trogira, Društvo raspisuje i Natječaj za najljepše uređeni izlog, balkon, okućnicu i okoliš radnog prostora, u namjeri da potakne stanovnike na razmišljanje kako i sami mogu pridonijeti življenju u što ljepšem i kvalitetnijem okolišu. Nastavljajući prije dvadesetak godina započetu akciju S.O.S.*13, za baštinu Trogira, u kolovozu 1995. na glavnom gradskom trgu Društvo organizira, multimedijску prezentaciju Nered u pogled o stanju trogirске baštine Joška Ćurkovića.*14 Tiskanje kataloga s predgovorom dr. Ive Babića omogućilo je Poglavarstvo grada

Početkom 1996. godine radili smo na donošenju Odluke o isticanju reklama i tendi u povijesnoj jezgri grada Trogira.*17 U povodu Dana planete Zemlje, u travnju 1996., zajedno s PPP-om "Lijepom našom" ogranak Trogir, "Radovan" organizira izložbu fotografija Tomislava Lerotića Manje je više. Izložbom nastoji potaknuti građane da daju svoj prilog za očuvanje planeta Zemlje. "Radovan", "Gea -X" (Obrt za geodetsko premjeravanje) i "Arhitekton" (Poduzeće za projektiranje, građenje, nadzor, geodeziju i poslovne usluge Torgir) predstavili su u srpnju 1996. Plan grada Trogira. Autor plana, prof. dr. sc. Filip Racetina objavio je niz zapaženih stručnih radova, kartografskih prikaza i tekstova kojima

je zadužio geodetsku struku i znanost, te hrvatsku kartografiju. U Splitu je 12. srpnja 1996. u 88. godini života preminuo akademik Cvito Fisković, počasni član Društva i počasni građanin grada Trogira.*18 Njegovom smrću Trogir i čitava hrvatska kulturna povijest izgubili su velikana. U povodu smrti svoga počasnog člana dr. Cvite Fiskovića "Radovan" održava komemorativni skup na kojemu su o životu i djelu akademika Fiskovića govorili dr. Ivo Babić, mr. Joško Belamarić i prof. Davor Domančić.

Društvo se priključilo i javnoj raspravi urbanističkih, prostorno planski dokumenata: Detaljni plan uređenja dijela grada Trogira - područja "Soline" s idejnim urbanističko-arhitektonskim rješenjem pješačkog mosta na lokaciji "Soline - stara gradska jezgra"; Regulacijski plan za šire područje naselja Plano; Studija uređenja i oblikovanja obalnog pojasa oko stare jezgre u Trogiru; Prijedlog Generalnog plana uređenja Grada Trogira; Integralni ekološki projekt EKO Kaštelanski zaljev - Studija o utjecaju na okoliš.

Na inicijativu "Radovana", Društvo povjesničara umjetnosti u Zagrebu 16. listopada 1996. organiziralo je okrugli stol o temi Urbanistički problemi Trogira, kojemu su uz predstavnike Trogira, "Radovana", Državne uprave za zaštitu prirodne i kulturne baštine bili nazočni i razni stručnjaci, inženjeri, urbanisti i povjesničari umjetnosti. Poticaj je dala studija

"Regulacije obale gradske jezgre Trogira", koju je izradila Državna uprava za zaštitu prirodne i kulturne baštine ne uključivši u nju revitalizaciju povijesne jezgre, dok istodobno dopušta mogućnost izgradnje još jednog mosta preko Foše i parkiralište u staroj zelenoj zoni grada. Rađa se i ideja o pokretanju "Radovana" časopisa Društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira. "Radovan" bi trebao pridonijeti rasvjetljavanju mnogih pitanja čuvanja i vrednovanja kulturnoga naslijeđa, a time bi pripomogao i lakšem shvaćanju procesa rada i djelovanju službi zaštite.

Trogir se ubraja među rijetka naselja na našoj obali koja su se do danas cjelovito očevala. Na žalost, sve više je izložen samovoljnim i nekontroliranim izgradnjama i dogradnjama. Stanje kulturne baštine Trogira, napose u povijesnoj jezgri, uistinu je alarmantno. Glavni uzroci su, s jedne strane, starost i dotrajalost građevinskog fonda. Grad se nalazi na zapadnom ulazu u ekološki degradirani Kaštelanski zaljev. Nedostaje sustavnog investiranja u održavanje i obnovu jer se za tu svrhu izdvajaju zaista skromna sredstva. Stara gradska jezgra jest embrio današnjega Trogira, koji zadaje konzervatorske probleme. Kako sačuvati staru urbanističku cjelinu i njenu arhitekturu i kako omogućiti održavanje života? Povijesna jezgra, držimo, mora ostati specifično područje velike vrijed-

nosti koje će i dalje izvršavati kulturne, simboličke, stambene i gospodarske funkcije. U urbanističkom planiranju spomenička se cjelina ne može vrednovati kao ostali prostori izvan gradske jezgre. Zbog toga je tematski dio prvog broja časopisa posvećen gradnji mosta preko jarka - Foše između povijesne jezgre i kopna. Dotiče se i pitanja izgradnje novog mosta ili pak tunela između kopna i otoka Čiova, istočno, podalje od povijesne jezgre.

Društvo "Radovan" protivi se projektu gradnje mosta preko jarka - Foše, između povijesne jezgre i kopna. Gradnja novog mosta uništila bi najintimniju prostornu matricu Trogira. Grad je, naime, oduvijek otočić koji je jednim mostom povezan s kopnim, a

Detalj s multimedijalne prezentacije autora Joška Ćurkovića "Nered u pogled" - zid grafita i svijet šprica.

drugim s Čiovom. Gradnja još jednog mosta bila bi napad na samu bit prostornog identiteta Trogira. "Radovan" se zalaže i predlaže alternativna rješenja uključujući pothodnik. Podršku društvu pružile su razne ustanove, javni, kulturni, znanstveni i stručni djelatnici, kao npr. Institut za povijest umjetnosti Zagreb, djelatnici Arheološkog muzeja u Splitu, profesori Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Splitu - Odjel Likovni odgoj i Zaštita spomenika, članovi Društva prijatelja kulturne baštine Splita, djelatnici Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, članovi Književnoga kruga u Splitu, akademik Andre Mohorovičić, akademik Kruno Prijatelj, profesori Pravnog fakulteta u Splitu, Ivna Bućan, predsjednica PPP-a "Lijepa naša" Splitsko-dalmatinske županije itd. Prof. dr. Ivo Babić, prof. dr. Ivo Maroević, prof. dr. Radovan Ivančević, dr. Vera Turković, dr. Stanko Piplović svojim prilozima

u časopisu, svaki sa svog motrišta, dali su svoj glas protiv gradnje mosta preko Foše. Ing Igor Krstulović predlaže gradnju tunela, a studije dr. Jure Radnića i Zvonka Botića donose prijedloge mogućih tehničkih rješenja cestovnih veza kopno - otok Čiovo.*19 Pojava ovog časopisa ješ je jedan vapaj za spas našega grada, koji godinama sve više propada.

Na jednoj od svojih redovnih sjednica Izvršnog odbora, na kojima je razmatrano pitanje novoga kanalizacijskog sustava EKO Kaštelanski zaljev, Društvo je 16. prosinca 1996. donijelo mišljenje koje je uputilo nadležnim institucijama. "Radovan" pozdravlja sve napore da se ekološki rehabilitira teško ugroženi Kaštelanski zaljev s Trogirskim kanalom. Radi se o pothvatu koji će po svojim konzekvencama imati značenje za duga buduća desetljeća. Bilo bi dobro da o projektu svoja stručna mišljenja iznesu za to kompetentne stručne i neovisne osobe i ustanove u zemlji i inozemstvu. Ako postojeći projekt nije na razini epohe ili možda donosi nove štete akvatoriju s vanjske strane otoka Čiova, bolje ga je odbiti i prići izradi novoga. Ako pak projekt udovoljava svim znanstvenim kriterijima, Društvo će zdušno pomoći njegovo prihvaćanje i realizaciju. Preporuča se obraćanje sljedećim institucijama ili pak osobama: Centru za regionalne aktivnosti programa prioritetnih akcija mediteranskog akcionog plana Split, prof. dr. Laszlu Šipošu, Fakultetu kemijskog inženjstva i tehnologije u Zagrebu,*20 "100 Sites Historiques Mediterraneens" Atelieur du Patrimoine de la Ville de Marseille,*21 te preko Talijanskoga konzulata doći do adrese ustanova u talijanskim lučkim gradovima u kojima se uspješno riješio problem kanalizacijskih voda.

Izložbena djelatnost, koja je također zastupljena u radu Društva, sigurno će ostati zapamćena po izložbi Odabrana djela iz trogirskih slikarske baštine od XV. do XX. stoljeća, koju je "Radovan" priredio u suradnji s Ministarstvom kulture RH, Upravom za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Konzervatorskim odjelom u Splitu. Povod ovoj izložbi jest knjiga dr. Radoslava Tomića Trogirski slikarska baština. Dr. Tomić, vrsni poznavalac kulturne baštine Dalmacije, posebice slikarstva, tijekom više godina obilazio je i inventarizirao slike u privatnim zbirkama, crkvama i samostanima. Sve slike je opisao, analizirao, a za neke je dao i nove atribucije. Uza slike za koje postoji literatura, napisao je sustavnu i preglednu bibliografiju.*22 Iako se trogirski slikarska baština ne može mjeriti s arhitekturom i skulpturom, ona ipak zauzima ugledno mjesto u povijesti hrvatske umjetnosti i predstavlja integralni dio našeg umjetničkog inventara. Rado se sjećamo listopada 1986. siječnja i veljače 1987. kao vremena održavanja izložaba "dalmatinske provenijencije" tj. izložaba Blaža Jurjeva Trogirana i Emanuela Vidovića. Pet stoljeća, koliko dijeli slikarstvo Blaža Jurjeva i prvoga modernoga hrvatskog slikara Emanuela Vidovića, odražava se kroz njihovo djelo kao duhovni kontinuitet. Ova izložba znači nastavak projekta predstavljanja bogate slikarske baštine, a ujedno predstavlja doprinos "Radovana" boljem i dubljem upoznavanju i čuvanju trogirskih umjetničke baštine.

Godine 1998. navršava se 70 godina od osnutka "Radovana" Hrvatskog kulturnog društva za sabiranje i čuvanje starina Trogira i 10 godina od osnutka Društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira.

To bi bio povod da se ove dvije značajne obljetnice obilježe održavanjem znanstvenog skupa, na kojem bi se mogla rekapitulirati čitava djelatnost na očuvanju i zaštiti spomenika od daleke 1928. godine do danas, kako je djelatnost "Bihaća" utjecala na rad "Radovana", pa i nastaviti usporedbe sa sličnim društvima po Hrvatskoj itd.

Bilješke:

- *1. Društvo za uljepšavanje grada koje je bilo osnovano 1928. godine, prerasta 1936. u Društvo za unapređenje turizma i zaštitu spomenika.
- *2. Vidi knjigu: Dr. Ivo Babić, *Prostor između Trogira i Splita*, Trogir, 1984.
- *3. Do osnutka Gradskog zavoda za zaštitu spomenika nikada nije ni došlo, iako u Trogiru ne postoji odgovarajuća urbanističko-konzervatorska institucija koja bi vodila dnevnu brigu o zaštiti i revitalizaciji spomenika.
- *4. Godine 1988. formiran je Odbor za zaštitu i obnovu graditeljskog naslijeđa na području općine Trogir, koji je osiguravao financijska sredstva za potrebe zaštite povijesne jezgre Trogira. Sredstva su pritekala iz heterogenih izvora: od turističke takse pa do prihoda od zakupnina poslovnih prostorija. Budući da je povijesna jezgra objekt eksploatacije, dio sredstava koji se od nje izvlači treba vraćati u njeno održavanje i oživljavanje. Model za financiranje napravljen je po uzoru na rješenja kakva su ostvarena u Splitu i Šibeniku. Danas taj odbor više ne funkcionira.
- *5. Barada Miho, (1889.-1957.) povjesničar, rodio se u Segetu kraj Trogira. Završio je studij teologije u Zagrebu 1912. a potom studira povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1928. doktorirao s tezom *Topografija Porfirogenetove Paganije*. Pomoćne povijesne znanosti diplomirao je u Rimu 1931. godine. Od 1932. bio je prof. na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, 1933.-40. predaje pomoćne povijesne znanosti i nacionalnu povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Proučavao je hrvatsko srednjovjekovnu povijest. Pripremio je za tisak trogirski notarske spise (Trogirski soomenici, 1-3, Zagreb, 1948.-1952.) itd.
- *6. Vidi bilj. 4.
- *7. Ivo Babić, povjesničar umjetnosti i arheolog, rodio se u Trogiru 1946. Studirao je i doktorirao u Zagrebu (1982.). Od 1974. bio je ravnatelj Muzeja grada Trogira, od 1977. predaje na Filozofskom fakultetu u Zadru, a od 1979. u Splitu. Istražuje povijesno-kulturnu baštinu Dalmacije, a bavi se i problemima zaštite prirode i urbanog okoline.
- *8. Grad Trogir je u više navrata alarmirao javnost i nadležne ustanove o teškim štetama što ih povijesnoj jezgri nanosi krivo locirana splitska zračna luka, udaljena od povijesne jezgre samo 3,5 kilometra. Naravno, ne ugrožavaju zrakoplovi svojom bukom i polucijama samo stanovnike povijesne jezgre Trogira već i stanovnike ostalih okolnih aglomeracija. Zračna luka, naime, smještena je sred konurbacije što se proteže od Splita prema Trogiru, obuhvaćajući Kaštela. Jačina zvuka je takva da kod djece može izazvati epileptične simptome, a kod starijih pak srčane smetnje. Od vibracija jakog zvuka zrakoplova stradaju spomenici, posebno katedrala na kojoj se zamjećuju nova oštećenja. Većina zgrada u povijesnom dijelu Trogira sasvim je dotrajala, jer su sagrađene još u XIII. stoljeću. Trogir je inače registriran kao spomenik svjetske vrijednosti, a u tijeku je postupak upisa u UNESCO-ov registar svjetskih spomenika. Zbog nepodnošljivosti zvuka većina stanovništva napustila bi svoja sadašnja prebivališta, što bi ubrzalo već uznapredovane procese zamiranja Trogira. Osobito smo ogorčeni višestrukim povećanjem zračnog prometa jer se splitskim aerodromom koristi i UNPROFOR, čija je baza u obližnjim Divuljama. Obližnja vojna baza izvor je zagađenja i zbog svih vrsta otpadaka koje baca u obližnji prostor, ponajviše plitki i zagađeni akvatorij trogirskog kanala. U tijeku je proces dokumentacije svih aspekata štetnog djelovanja obližnje zračne luke s osobitom pozornošću na aktivnosti vojne baze u Divuljama.
- *9. Promemorija o ekološkoj renti u svezi splitske zračne luke Dana 6. srpnja 1994. godine sastanku održanom u Muzeju grada Trogira bili su nazočni prof. Slobodan Bjelajac (sociolog), ing. Marko Vanjaka, dr. Ivo Babić, don Ivo Đurđević, Branko Škokić, zamjenik gradonačelnika, Fani Cega, ravnateljica Muzeja grada Trogira, Matko Mijić, predsjednik Društva, Danka Radić, tajnica Društva, i Tonči Frana. Na sastanku je odlučeno sljedeće:
  1. Poglavarstvo grada Trogira trebalo bi pokrenuti postupak kod nadležnih institucija da se u gradu osigura ekološka renta kao naknada za štetne utjecaje obližnje splitske gradske luke.
  2. U tom smislu potrebno je izvršiti niz predradnji:
    - 2.1. Senzibilirati javnost putem novina i radija.
    - 2.2. Izraditi elaborat koji će morati imati sljedeće elemente:
      - 2.2.1. Uvodno obrazloženje
      - 2.2.2. Tehničko snimanje buke (ing. Marko Vanjaka)
      - 2.2.3. Sociološka analiza (prof. Slobodan Bjelajac)
      - 2.2.4. Medicinska ekspertiza
      - 2.2.5. Kemijska analiza
      - 2.2.6. Stručno mišljenje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu
      - 2.2.7. Materijali o analognim situacijama iz svijeta dobivenih posredstvom UNESCO-a (Map i PAP)
  3. Potrebno je osigurati sredstva za izradu priloženih ekspertiza.
  4. Pronaći u arhivu općine Trogir već izradene ekspertize o zagađenosti tla i štetnosti buke.
  5. Predlaže se da koordinatori ove akcije budu Ivo Babić i Branko Škokić.
  6. Predlaže se da se inicijativa također pokrene iz župnog ureda, kako je katedrala iznimno ugroženi objekt.
  7. Predlaže se da se o svemu ovome obavijesti Poglavarstvo grada zbog preuzimanja i uskladjivanja inicijativa.
- *10. Sudbina Kaštelanskog zaljeva itekako se tiče Trogira i njegovih žitelja. Povijesna jezgra Trogira smještena je na samom ulazu u Kaštelanski zaljev, na morskome tjesnacu, na mjestu gdje se Kaštelanski zaljev na zapadnoj strani nadovezuje na širi akvatorij. Pod trogirskim

mostom struje morske mase koje ulaze u Kaštelanski zaljev, odnosno iz njega izlaze ovisno o strujama i vjetrovima. Od Trogira na istok do rta Marjan i Čiova sve je to jedinstvena priroda i kulturna cjelina. Ljudi, životinje i bilje, sav živi svijet ovoga prostora dijeli zajedničku, ne baš sklonu im sudbinu. Iskrivljene kičme imaju ribe u moru pred Trogirom jednako kao i one duž Kaštelanske rivijere. Žitelji ovog kraja piju istu vodu iz već zagađenog izvora Jadra, udišu isti zrak, istina zagađeniji nad Sućurcem i Solinom, u kojem su i češća oboljenja raka, kao i bolesti izazvane azbestom. Mi na zapadnom dijelu trogirskog prostora više smo ugroženi vibracijama i bukom, ali i polucijom plinova kojima nas kade zrakoplovi iz obližnje splitske zračne luke. Zato se i nas tiče sudbina nedalekog kamenoloma kod Slatina, u kojima se predviđa lokacija nove termoelektrane. Stasali su novi naraštaji koji su svladali abecedu ekološke problematike, znaju svi već što su to termozagađivanja, što je to buka. Poznato je kako plinovi kuljaju iz takvih postrojenja. I srednjoškolci već znaju da su pojedine djelatnosti međusobno isključive u društvenom i gospodarskom životu. Ne mogu se u sabijenom prostoru ispreplitati i zakrčivati turizam, industrija, stanovanje, rekreacija... Zato i naše društvo diže glas protiv termoelektrane na Čiovu, ne samo zbog solidarnosti s tamošnjim pučanstvom, ne samo zbog toga što se to tiče cjelokupne sudbine Kaštelanskog zaljeva, već načela radi. Ne možemo više pristati na improvizacije i pogrešna rješenja na koje bi se u budućnosti mogli gomilati novi promašaji. Protesti nisu uvijek uzaludni. Eto primjera lokacije za novu zračnu luku na Hvaru za koju su srećom nadene povoljne lokacije zahvaljujući glasovima razuma, glasovima javnosti.

*11. Ova akcija nije nikad realizirana.

*12. Dopolisni župnog ureda Gospe od Anđela broj: 63/95.

*13. Godine 1976. organizirana je akcija Apel za Trogir - S.O.S. za baštinu Trogira. Emisija III. programa Radio Zagreba 17.X. 1976.; Rasprava u Centru za kulturu i informacije Zagreb 20. X. 1976.; Izložba u čitaonici Centra za kulturu i informacije Zagreb 20. X. 1976.; autorice Antoaneta Pasinović i autorice Nade Orel. Sudionici akcije Apel za Trogir bili su: dr. Ivo Babić, Tonko Franić, Kolja Šantić, Vinko Rožić, Igor Novak, ing. arh. Jerko Marasović, dr. Milan Prelog, akademik dr. Andre Mohorovičić i Sneška Knežević; Prilozi, rasprave i studije nastale u povodu ove akcije objavljeni su u časopisu Arhitektura br. 160-161/XXXI., 1977.; usporedi S. Knežević O akciji S.O.S. za baštinu - naknadno, iz subjektivnih rakursa, Bulletin JAZU, br. 1/47., 1979.; Vidi Antoaneta Pasinović, Grad - razgrad, Teze izložbe Apel za Trogir, S.O.S. za baštinu Trogira, Arhitektura br. 160-161/1977.

*14. Katalog Nered u pogled, Joško Ćurković, Split 1995.; Ivo Babić, Povodom multimedijalne prezentacije "Nered u pogled" Vartal, broj 1-2/1995.

*15. Multimedijaska prezentacija Nered u pogled sadržana je u dvije cjeline. Prva, dija-audio projekcija, kroz kontrast lijepegoga i ružnoga, prikazuje stanje trogirske baštine u osam tema: 1. Reklame, 2. Građevinska devastacija, 3. Grafiti, 4. Izlozi, 5. Auti, motori, avioni..., 6. Spomenička baština, 7. Instalacije (električne, kanalizacijske, vodovodne...), 8. Smeće. U 23 minute prezentacije više od 200 dijapozitiva izmjenjuje se u ritmu 6-9 sekundi. Zvučni doprinos projekcije je uz glazbu opere Lakme Lea Delibesa i s albuma OPUS DEI slovenske grupe Laibach. Glazbeni ritam projekcije povremeno "remeti" nasnimljeni zvuk motora i zrakoplova. Drugu instalaciju u atriju Muzeja čine zid grafiti, tapeta od smeća i svijet šprica.

*16. Tom prigodom od akademika Cvite Fiskovića dobili smo brzoglasni sadržaj: Predsjedništvu Društva za zaštitu kulturne baštine Trogira "Radovan". Zahvaljujem Vam na srdačnom pozivu da prisustvujete Skupštini vašeg cijenjenog Društva i žalim da joj ne mogu zbog trajne bolesti nogu prisustvovati. Želim pun uspjeh vašem poštovanom Društvu toliko potrebnom čuvanju vašeg zavičaja, najistancanije riznice hrvatskog kulturnog i umjetničkog bogatstva. S tom željom Vas pozdravlja akademik Cvito Fisković, počasni građanin Trogira i vašeg Društva.

*17. Tijekom proteklih godina Društvo je u više navrata interveniralo i upozoravalo kako bi bilo potrebno da se u gradu Trogiru donese Odluka o isticanju reklama i postavljanju tendi, kako bi se spriječilo da pojedinci ne postavljaju zastrašujuće i neprimjerene reklame koje nagđuju izgled spomeničke cjeline Trogira, koji je po isticanju reklama sve više nalik Las Vegasu.

*18. Godine 1985. akademik C. Fisković proglašen je počasnim građaninom Trogira, a 1988. imenovan je počasnim članom "Radovana" Društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira. Često je s radošću isticao kako su mu to najmiljenije počasti koje je dobio.

*19. Vidi: "Radovan" Časopis Društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira, broj 1/1997.

*20. Prof. Šipoš bio je konzultiran kao nezavisni stručnjak u ocjeni vodoopskrbnog zahvata u Nacionalnom parku Krka.

*21. Trogir je uvršten u listu 100 naselja od prioritarnog interesa na Mediteranu, te može očekivati stručnu pomoć od ovog naslova.

*22. Radoslav Tomić, Trogirski slikarska baština, Zagreb, 1997.

Summary:

"Radovan", Society for the cultural objects' prevention

Danka Radić

Society for the cultural objects' prevention of the town Trogir was founded on 30th of December 1928, because of the initiative of few intellectuals. The task of the society was the expansion of the circle of people who would be occupied with the protection of the cultural heritage. Because of this society, in 1931, the early Croatian basilica of St. Barbara was renovated, and in the spring of 1938 facade of St. John the Baptist church was renewed. The society stopped with work because of the Second World War, but started to work again in 1988 as Society for Trogir's cultural objects' prevention.

In 1990, Society connected to organization of the international scientific gathering "The master Radovan and his age" on the occasion of 750 anniversary of the portal of Radovan in Trogir.

In spite of financial difficulties, the society had organized petition against building the thermo-electric power plant on island of Čiovo. The society had also made Memorandum about ecological annuity as the reparation for harmful influences of nearby Split airport.

The society for cultural objects' prevention of the town Trogir has also been organizing lots of promotions of books and catalogs, making lots of very interesting exhibitions, publishing newspaper "Radovan", and all of this because of media and cultural heritage.

Primljeno: 24 XI. 1997.